

#### Zitierhinweis

Fejtová, Olga: Rezension über: Martin Wernisch, *Evropská reformace, čeští evangelíci a jejich jubilea*, Praha: Kalich, 2018, in: *Český časopis historický*, 2020, 4, S. 1231-1234, <https://recensio-stag.lorax.syslab.com/r/8f3a527c7d1b4023bbec4547b01d129f>

# český časopis historický

#### copyright

Dieser Beitrag kann vom Nutzer zu eigenen nicht-kommerziellen Zwecken heruntergeladen und/oder ausgedruckt werden. Darüber hinausgehende Nutzungen sind ohne weitere Genehmigung der Rechteinhaber nur im Rahmen der gesetzlichen Schrankenbestimmungen (§§ 44a-63a UrhG) zulässig.

vybral za téma reflexi Kostnického koncilu Oswaldem Wolkensteinem, který v ní věnoval velkou pozornost právě husovské a husitské problematice.

I když jde v podstatě o jednostranný proud ze západu na východ, setkáváme se i s ojedinělými případy a příklady v opačném směru. Exemplárně je uváděn německý mystik Mistr Eckhart. I když převládá problematika živých jazyků, zcela stranou nezůstává ani latina. A ovšem při textech z konce 15. století jsou brána v potaz i díla tištěná, byť literární rukopisy zůstávají převažující materií. S odkazy na konkrétní rukopisy se tu nepracuje, vesměs jde o edice. A i když většinou jsou předmětem zájmu tvůrci těchto děl, přesto se jako aktivní živel objevují i některé šlechtické rody; přednostně jde o bavorské Wittelsbachy. Zmíněný již Wenta pak zasahuje do východní Evropy, když věnuje pozornost francouzské verzi statut řádu německých rytířů.

Knihu tak lze doporučit historikům nejen s kulturním zaměřením, ale i dalším mediévistům.

Ivan Hlaváček

### *Raný novověk*

Martin WERNISCH

#### *Evropská reformace, čeští evangelíci a jejich jubilea*

Praha, Kalich 2018, 291 s.,

ISBN 978-80-7017-262-9.

Výročí evropské reformace v roce 2017 se stalo významným impulzem pro vznik řady odborných publikací. Kniha Martina Wernische se k nim řadí, byť po formální stránce nabízí soubor textů, původně přednesených v souvislosti s různými jubilei

české a evropské reformace od roku 2015. Základními otázkami, nad nimiž se autor zamýšlel, bylo vnímání a interpretace pojmu reformace, interakce domácí reformace se zahraničním vývojem a v neposlední řadě reflexe reformační tradice od počátku 17. století do současnosti v souvislosti s oslavami významných reformačních jubileí na čele s vystoupením Martina Luthera. Tyto okruhy reflektují tři kapitoly textu, který ve výsledku snese i náročná kritéria odborné publikace, což dokumentuje také standardní poznámkový aparát, koncipovaný prostřednictvím křížových odkazů nad rámec jednotlivých studií.

Úvodní sémantický náčrt vývoje vnímání a užití pojmu reformace naznačuje autorovy obavy z problematizování tohoto termínu při jeho užívání v poměrně širokém významovém spektru: to v prvním plánu zahrnuje zejména změnu, resp. obnovu dotýkající se celé sféry církevního života od dogmatu po každodenní praxi, tedy program obnovy církve. Autor sleduje užití termínu reformace od 16. století s důrazem na přístup kritické historiografie, rozlišující od 19. století pojmy reformace jako označení celé epochy a reforma jako jednotlivý proces, pro který reformace představuje zastřešující koncept. Kriticky se Wernisch vymezuje zejména proti průběžným závěrům debaty, kterou po druhé světové válce vyvolalo dílo církevního historika Huberta Jedina. Jejím důsledkem bylo zejména v posledních čtyřech desetiletích problematizování pojmu reformace jako označení dějinné epochy a směřování k jeho pluralizaci ve smyslu různých „protestantských reformací“. Tento výklad Wernisch odmítá, byť připouští varianty forem reformace, které ovšem doporučuje definovat výhradně v rámci koncepce různých konfesijních kultur. Ta vyplynula

z rozsáhlé a v mezinárodní vědecké obci široce reflektované debaty o konceptu konfesionalizace, resp. reformované konfesionalizace, k němuž se ovšem konkrétně Wernisch vyjadřuje jen okrajově, byť nikoliv zcela odmítavě.

Zvláštní pozornost věnuje Wernisch českému vývoji od přelomu 14. a 15. století a definování následující historické etapy, označované zejména v zahraniční historiografii jako „reformace před reformací“, tj. unikátní situaci, která do jisté míry předpokládala izolovaný vývoj českých zemí v uvedeném období. Wernisch problematizuje i model dvojí reformace představený Amedeo Molnarem v šedesátých letech minulého století. Místo uvedených termínů nabízí označení „husitská a bratrská reforma“ jako součást „české reformace“, kterou chápe ve smyslu označení etapy domácího historického vývoje, v němž se v českých zemích šířila a etablovala protestantská reformace jako široce koncipovaný proces církevní obnovy. V souvislosti s českým vývojem ponechává Wernisch termín reformovaná konfesionalizace stranou, neboť tento proces, zcela přesně definovaný zejména pro vývoj jednotlivých teritoriálních států říše, nenaplňoval v českých podmínkách na celozemské úrovni během 15. i 16. století všechny jeho jednotlivé parametry.

Na sémantický úvod publikace navazuje kontextuálně koncipovaný soubor příspěvků, jehož jednotící linií je problematika reformace z hlediska vzájemných vlivů českého a evropského vývoje. Ústředním tématem je tu otázka vztahu luterství a domácí husitské tradice v širokém výměru různých názorových proudů. Jde na jedné straně o Lutherovu recepci díla Husova, na straně druhé o překlady, resp. překladatele Lutherova díla v Čechách a připomenutí

několika významných literárně činných osobností doby předbělohorské, ovlivněných luterstvím.

Další otázkou, kterou se autor zabýval, je postavení Jednoty bratrské v konfesijním vývoji doby předbělohorské a její expanse do zahraničí. Ta nejen že vytvořila zázemí pro pozdější odchod bratří do emigrace, ale významně ovlivnila konfesijní vývoj zejména na polských územích. Obě uvedená témata jsou načrtnuta na základě edic dobových pramenů a odborné literatury. Zejména u otázky působení Jednoty bratrské však schází reflexe aktuální polské i domácí odborné literatury (zejména produkty zpracování nálezu archivu biskupa Jednoty bratrské Matouše Konečného).

Kapitolu o konfesijně rozrůzněném prostředí v Čechách doplňuje analýza textu Johanna Hederica, resp. jeho spolupracovníka Jana Laeta z počátku osmdesátých let 16. století, který přibližuje dobové konfesijní poměry z pozice domácí husitské tradice, ovlivněné luterstvím. Jejich pohled Wernisch konfrontuje s aktuální znalostí konfesijního vývoje doby předbělohorské. Na příkladu Jednoty bratrské lze doložit, že se Laetovi navzdory jeho konfesijním preferencím podařilo zachytit reálně rostoucí vliv bratří, kteří v uvedeném období v Čechách, zejména ve městech, významně posilovali své postavení a výrazně rozvíjeli i mezinárodní kontakty.

Otázku „druhého života“ reformace autor tematizuje v závěrečném souboru příspěvků, který analyzuje formy a kontext oslav výročí počátku reformace jak na německých územích, tak v Čechách. Jubilejní slavnosti se od počátku 17. století stávaly odrazem aktuálních politických, církevních i kulturních poměrů. Wernisch přibližuje jubileum Luhterova vystoupení roku 1617 a situaci

v Čechách v souvislostech různých, často protichůdných zájmů ve stavovském protestantském táboře. Ty autor vnímá spolu s aktivitami katolické strany jako důvod, proč jubileum nedošlo náležitého ohlasu. Jeho reflexi nahlíží prostřednictvím dobové konfesijní polemiky, v níž poměrně jednostranně akcentuje „agresivitu“ katolické strany v rámci zmíněné debaty.

Jubileum v roce 1717 je dokumentováno opět zejména na úrovni jeho reflexe v dobových tiscích jak zahraniční emigrantské, tak domácí jezuitské produkce. O sto let později se již výročí odehrávalo v podmínkách legální existence evangelické církve, která však zažívala období útlumu a velmi omezené působnosti, způsobené zejména interními problémy obnovených konfesijních společenství. Oslavy tehdy získaly formu státem organizovaných, vnucených ekumenických slavností, které Wernisch představuje na základě vzpomínek účastníků.

Mnohem širší prostor k oslavám poskytl rok 1867, který zastihl evangelíky v českých zemích v příznivější situaci, než tomu bylo na počátku století. Jejich konfese zažívala ve spojení s nacionálním hnutím i s formováním dějinného povědomí, opírajícím se o reformační koncept, nový rozmach. Tematizaci jubilea sleduje autor na základě dobového českého tisku, zejména časopisů. Stejně prameny jsou základem i pro přiblížení vývoje ve válečném roce 1917. Tehdy zástupci evangelíků v Čechách formulovali své základní programové teze: žádali akceptování nacionálních náboženských idejí, resp. spojení luterské a historických reformovaných církví, které se staly předmětem obsáhlých diskusí právě na stránkách dobového tisku.

Debaty o vzniku nové církve odsunuly oslavy v jubilejním roce do pozadí a přetrvaly až do období vzniku Československé

republiky, kdy vyústily mimo jiné ve vznik nové církve českých evangelíků. Její vývoj v meziválečném období i za druhé světové války sleduje Wernisch nejen v kontextu evropských protestantských církví a reformačních ideových proudů, ale také na příkladu životních osudů i názorového vývoje jednoho z jejích protagonistů Josefa L. Hromádky. Pozornost přitom věnuje i reflexi česko-německých nacionálních konfliktů v životě evangelických společenství od druhé poloviny 19. do konce první dekady století 20. Poukazuje přitom zejména na propojování politických a nacionálních snah s náboženskou platformou.

Reformační jubileum nalezlo prostor i v politicky specifických podmínkách vývoje po roce 1945, resp. 1948. Politický tlak na církve vedl v obtížných podmínkách totalitního režimu v protestantském prostředí k oživení ekumenických tendencí a k přimknutí se k evropské reformační tradici. Opět zejména na základě dobových církevních časopisů sleduje autor především oživení v církevním prostředí, k němuž došlo v šedesátých letech a které ovlivnilo i výroční rok 1967. V rámci dobové církevní historiografie vedlo politické uvolnění k intenzivnějšímu zájmu o husitství i dějiny Jednoty bratrské, který ovšem Wernisch interpretuje mimo jiné jako odpověď na masivní sekularizaci společnosti.

Poslední z reformačních jubileí v roce 2017 se stalo pro autora podnětem k úvahám o vlivu postmodernismu a jeho trendů na postavení a roli evangelických společenství v Čechách. Wernisch poukazuje na sílící ekumenické trendy a zejména na oživený pocit sounáležitosti těchto společenství se světovým protestantismem.

Wernischovo zamyšlení nad některými otázkami vývoje českého protestantismu

v kontextu evropského konfesijního vývoje nenabízí ucelený katalog odpovědí. Soustřeďuje se zejména na zachycení základních problémů nábožensko-politického vývoje v českých zemích v různých etapách historického vývoje. Činí tak především na pozadí příprav a organizace oslav historického vystoupení Martina Luthera. Autor se v sondách k jubilejním letům pokusil zaznamenat situaci, v níž se v jednotlivých jubilejních letech nacházela evangelická společenství, i ideové koncepty, jimiž jejich intelektuální elity definovaly postavení těchto komunit a jejich vnější vztahy. Wernisch přiznává limity své práce, dané zejména prvotním účelem v knize shrnutých textů, analýza pramenů (dobového tisku a edic raně novověkých literárních textů) ovšem ve výsledku dovolila překročit jejich původní rámec.

Olga Fejtová

Joachim BAHLCKE –

Jindřich HALAMA – Martin HOLÝ –

Jiří JUST – Martin ROTHKEGEL –

Ludger UDOLPH (edd.)

*Acta Unitatis Fratrum. Dokumente zur Geschichte der Böhmisches Brüder im 15. und 16. Jahrhundert, Band 1 (= Regesten der in den Handschriftenbänden Acta Unitatis Fratrum I–IV überlieferten Texte)*

Wiesbaden, Harrassowitz Verlag 2018, 524 s., ISBN 978-3-447-10982-6.

Čtrnáct svazků Akt Jednoty bratrské představuje nejen významnou kulturní památku, ale patří též k zásadním pramenům pro vědecké poznání dějin Jednoty. Tato rozsáhlá, tematicky značně heterogenní sbírka obsahuje stovky závažných, česky případně latinsky psaných dokumentů, dopisů

i textů polemické nebo teologické povahy. Řadu Akt postupně a s proměňujícími se motivačními akcenty vybudovaly v období 1548–1589 vůdčí osobnosti Jednoty. Sbírkou založil pozdější biskup Jan Černý v Mladé Boleslavi, konečná redakce je dílem zejména biskupa Jana Blahoslava. Po Bílé hoře byla Akta vyvezena do centrály polské větve Jednoty v Lešně. Zde se jimi zabýval i Jan Amos Komenský. Dosvědčuje to řada jeho příspěvků na jejich listech. V průběhu v 19. a 20. století započaly jak německé (Joseph Theodor Müller), tak české (Jaroslav Bidlo) pokusy o vědeckou edici tohoto významného pramene, oba podniky však z různých důvodů nepřekročily počáteční stadium (Bidlo vydal dva první svazky v letech 1915 a 1923). Třináct svazků Akt je dnes uloženo v Národním archivu, jeden v knihovně Národního muzea.

Česko-německý tým historiků a teologů přijal v roce 2011 úkol zpřístupnit tento cenný pramenný korpus odborné veřejnosti ve čtyřech registových, bohatým aparátem vybavených svazcích. Edice má vycházet v německé a paralelně k tomu i české řadě. Předložený svazek je prvním kusem jazykově německé řady. Přináší nejprve obsáhlý úvod s náčrtem dějin Jednoty, dále analýzou vydávaného pramene a nesnadným pokusem o určení autorů, případně písařů jednotlivých editovaných kusů. (s. 30–53). Následuje popis čtyř svazků Akt Jednoty, které tu jsou registovány, a chronologický přehled do svazku pojatých textů (v originálních svazcích a tedy i v edici jsou jednotlivé položky uspořádány do věcných skupin). Jako náročný výkon editorů je třeba označit nově promyšlené datování jednotlivých kusů. Vzhledem k typové heterogenitě textů mají registry (z úhlu pohledu běžné ediční praxe) nestandardní formu: